

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΕΚ ΣΥΜΗΣ ΚΑΙ ΧΙΟΥ

Υ Π Ο

ΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Κατά τὴν εἰδικὴν λαογραφικὴν ἔρευναν τὴν ὁποίαν ἐκτελῶ ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Διευθυντοῦ κ. Γ. Κ. Σπυριδάκη διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν (Β.Ι.Ε.) συνέλεξα πλουσίαν ὕλην κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (1962) ἀπὸ τὴν νῆσον Σύμην καὶ περιοχὰς τῆς Χίου. Ἡ ὕλη αὕτη, εἰς τρία χειρόγραφα, κατετέθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ὑπὸ τοὺς ἀρ. 2455, 2456, 2457 εἰς τὸ βιβλίον Εἰσαγωγῆς.

Ἐκ τῶν δημοδῶν παραδόσεων τὰς ὁποίας κατέγραψα ἀπὸ τοὺς τόπους τούτους δημοσιεύω ἐνταῦθα τὰς κάτωθι.

Α΄. ΠΑΛΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

1

Μιά φορά τσ' ἔναγ- καιρὸ ὁ βασιλιάς πήε στὸ μπαρμπέρη νὰ κουρευτῆ. Ἀξαφνα εἶδε ὁ μπαρμπέρης, ὅτι ἔχει ὁ βασιλιάς αὐτιά γαάρου. Σαφνιάστηκε λοιπὸν ὁ μπαρμπέρης τσαὶ ἀποσβουλώθηκε· λίο ἀκόμη τσαὶ θά ἴμπηγε τίς φωνές. Ὁ βασιλιάς ὅμως τοῦ λέγει: ἔχε τὸ νοῦ σου γιατί, ὅταν μάθω, ὅτι τό ἴπες, θά σοῦ κόψω τὸ κεφάλι. Ἀλλ' αὐτὸς λέει: ἔνοιια σου, βασιλιά μου, ἂ κάμω, ὅ,τι λές. Αὐτὸς ὅμως δὲ μπορούσε νὰ τὸ θαστήξῃ τσαὶ συλλοούτανε τί ἂ κάμῃ. Σκέφτηκε ν' ἀνοίξῃ ἓνα λάκκο τσαὶ ἴτσει μπῆκε μέσα τσαὶ ἀπὸ πάνω ἀφ' τὴν τρυπιὰ ἔβαλε καλάμια τσαὶ ἄρχισε τσαὶ ἔλεε: τσαὶ ὁ βασιλιάς ἔχει γαάρου αὐτιά. Τὰ καλάμια τ' ἀκούσανε τσαὶ ἄρχισαν νὰ κουνοῦν τὰ φύλλα τους τσαὶ νὰ λένε: ὁ βασιλιάς ἔχει αὐτιά γαάρου.

Λ. Α. ἀρ. 2456, σ. 189-190. - Χίος (Ἀρμόλια). Ἰσιδ. Τσιλιακός, ἐτῶν 53, Δ' δημοτ.

2

Ἔχε ἓνα μπαρμπέρη καὶ μπαρμπέριτζε τὸ βασιλιά καὶ ἦταν τὸ ἴφι του τὸ ἴνα γαδουρινὸ (τοῦ βασιλιά). Τοῦ ἴπε ὁ βασιλιάς, ἂ μῆν τὸ ἴμολογήσῃ, ὅτι ἔχε ἴφι γαδουρινὸ. Ὁ ἄνθρωπος ἔθελε ἂ τὸ πῃ. ἴΕπῃε σ' ἓνα ποτάμι ἂ πιῇ νερό, μέσ' στὸ

νερό πού 'σκυψε 'ὰ πῆ τὸ 'πε τὸ μυστικό. «Τὸ 'να 'φτι τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ἀθρο-
 πινὸ καὶ τ' ἄλλο γαῖδουρινὸ». Πέρασε λοιπὸς καιρὸς καὶ νεμῆσαν¹ καλαμιές.
 Κόβγει ἕνα καλάμι 'ὰ κάμη τσαμπούνα' ἐπαιτίζει ἢ τσαμπούνα: τὸ 'να 'φτι τοῦ βα-
 σιλιᾶ εἶναι γαῖδουρινὸ καὶ τ' ἄλλο ἀθροπινὸ. Τότες τ' ἄκουσεν ὁ βασιλιάς καὶ
 παρᾶγγειλε τοῦ μπαρμπέρη, γιατί 'ὰ πῆ τὸ μυστικό καὶ 'θελε νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ.
 Ὁ ἀθροπος τοῦ ξωμολογήθη, ὅτι γιὰ νὰ μὴ τὸ πῶ στὸν-κόσμο εἶπά το στὸ νερό,
 ὅταν πῆγα νὰ πιῶ κ' ἦταν οἱ καλαμιές κ' οἱ καλαμιές τὸ λέουν. Τοῦ 'δωκε τὴν
 τσαμπούνα καὶ λέει του 'ὰ-τῆμ παίξιη καὶ τότε ἐχάρισέν του τὴ τζωή. Γι' αὐτὸ λέμε:
 καὶ οἱ τοῖχοι ἔχουν αὐτιά.

Σύμη. - Λ. Α. ἀρ. 2455, σ. 378. (*Αννα Συβρη, ἐτῶν 82, ἀγράμμ.)

Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην (παρὰλλ. 1 - 2) διασώζεται ὁ ἀρχαῖος μῦθος
 περὶ τοῦ Μίδα. Οὗτος, ἔχων ὄτα ὄνου, ἀπέκρυπτε τὸ ἐλάττωμά του· τέλος ὁμως
 ἐπροδόθη τὸ μυστικὸν ὑπὸ τοῦ κουρέως του, ὅστις τὸ ἐξεμυστηρεῦθη εἰς ὀπὴν
 ἐντὸς τῆς γῆς. Μετ' ὀλίγον ἐφύτρωσεν ἐπὶ τῆς ὀπῆς κάλαμος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ
 φύσημα τοῦ ἀνέμου ἔλεγεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Μίδας ἔχει ὄτα ὄνου. Κατ' αὐτὸν
 τὸν τρόπον ἐκοινολογήθη τὸ μυστικὸν τοῦ βασιλέως.

Τῆς διηγήσεως ταύτης ἀπαντοῦν παραλλαγὰι καὶ εἰς ἄλλους τόπους. Εἴς τι-
 νας τούτων, ἀντὶ ἀορίστως τοῦ βασιλέως, ὡς εἰς τὰς παρατιθεμένας ἀνωτέρω ἐκ
 Χίου καὶ Σύμης, ἀναφέρεται ὁ «βασιλιάς Ἀλέξανδρος», ἀντὶ δὲ ὧτων ὄνου ἀνα-
 φέρονται καὶ αὐτιά σκύλου, τράγου ἢ κέρατον εἰς τὴν κεφαλὴν².

Ἡ παράδοσις αὕτη, ἣτις παρουσιάζει εἰς ἀρκετὰς παραλλαγὰς παραμυθια-
 κὴν μορφήν, ἀπαντᾷ ἔτι καὶ εἰς τοὺς γειτονικοὺς σλαβικοὺς λαοὺς, τοὺς Βουλγά-
 ρους καὶ τοὺς Γιουγκοσλάβους, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς, ὁ ἔχων τὸ ἐλάττωμα
 τοῦτο, λέγεται Τραϊανός, Διοκλητιανός, Ἡρώδης, Νέρων κ.ἄ.³

¹ ἐφύτρωσαν.

² Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν δημοδῶν παραδόσεων καὶ δοξα-
 σιῶν περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου, Ἀθήναι 1953,
 σ. 391-394 (Ἐταιρ. Μακεδ. Σπουδῶν, Ἐπιστ. Πραγμ., ἀρ. 9).

³ Βλ. Georg K. Spyridakis, Zwei neugriechische Volkssagen über Alexander den
 Grossen, Zbornik za narodni život i običaje, Knj 40, σ. 445, Zagreb 1962.

Β΄. Η ΠΟΛΗ Κ' Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ἐκτίτξαν τὴν Ἀὰ Σοφιά κ' ἐσκέπτουνταν μὲ τί τρόπο ἐθέλαν ἅ κάμουν τὸν τραπεζοφόρο¹. Ἐκειὰ πῶλουτούργαν ὁ παππὰς κ' ἐπόκαμεν² τὴ λουτουργιάν του, ἔπιαε τὸ δίσκον ἅ μεράση τὸ ἀντίδωρο, ἐμούνταρε³ μιὰ μέλισσα ἐκειὰ στὸ δίσκο κ' ἔρπαξεν ἓνα ψιχάλι. Εἶδεν τὴν ὁ παππὰς κι ὁ βασιλιάς, ποὺ κάητο μέσ' στὴν ἐκκλησιά κ' ἐπαρραξενεούτησαν. Ἐβγαλεν ὁ βασιλιάς διαταγὴ ν' ἀνοιχτοῦν γοῦλα τὰ κουδάνια⁴ νὰ θρουν τὸ ψιχάλι ποὺ κάηται. Ἐνοιξαν γοῦλα τὰ κουδάνια κ' ἔν ἡῦραν τίποτε. Ἐχεν μιὰ γριά κ' ἔχε ἓνα κουδανάκι· ἐπῆαν κ' ἐνοιζάν το καὶ τῆς γριάς κ' ἡῦραν τὸ ψιχάλι καὶ τὸν τραπεζοφόρο καωμένον ἀποὺ τὴ μέλισσα. Κι ἀποὺ τὴ μέλισσα πῆραν χνάρι⁵ κ' ἔκαμαν τὴν Ἀὰ Σοφιά.

Σύμη. - Λ. Α. ἀρ. 2455, σ. 149-150. (Μιχαὴλ Λύρης ἐτῶν 67, ἀγράμμ.)

Τῆς παραδόσεως ταύτης, ἣτις ἀναφέρει περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ἀγίας Σοφιάς καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ τραπεζοφόρου, ἥτοι τοῦ ἐπικαλύμματος, τῆς ἀγίας τραπέζης, εἶναι γνωστὴ εἰς ἐμὲ ἐτέρα παραλλαγή ἐκ Βιζύης⁶.

Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὀνομαστὴ εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον πρὸ τῆς ἀλώσεως (Προκ. π. κτισμ., σ. 174-179, στ. 14 κ.ἑξ. (ἔκδ. Βόνν.), Καντιακ. τ. ΙΙΙ, σ. 29, στ. 18 (ἔκδ. Βόνν.) καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ τοῦ Σφραγιζῆ (Chron. maj., σ. 289-290 (ἔκδ. Βόνν.) «ὡς οὐρανὸς ἐπίγειος, ὁ θρόνος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα, τὸ ὠραῖον καὶ ὠραιῶν ὠραιότερον», ἀπετέλει τὸ παλλάδιον τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντίου ἐκυκλεῖτο χρῆσμός, ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θὰ ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, εἶτα δὲ θὰ ἀπεκρούετο. Συμφώνως πρὸς τὴν δοξασίαν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως πλῆθος κόσμου κατέφυγε, ματαίως ὅμως, εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον¹. Ἀμέσως ἔπειτα μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐπλάσθησαν περὶ τὸν πολυθρύλητον τοῦτον ναὸν ἴσματα, θρῆνοι καὶ διάφοροι παραδόσεις, μεθ' ὧν καὶ ἡ δημοσιευομένη ἐνταῦθα ἐκ Σύμης, ἐτι δὲ καὶ δοξασίαι², αἱ ὁποῖαι ἐξέφραζον τὰς ἐλπίδας, τοὺς πόθους καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν

¹ τὸ ἐπικάλυμμα τῆς Ἀγίας τραπέζης. ² ἐτελειώσε. ³ ὄρησε. ⁴ κηφέλαι. ⁵ σχέδιον.

⁶ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 20 ἀρ. 30, Β', σ. 655-656.

¹ Χα λ κ ο ρ ν δ ὕ λ η ς (ἔκδ. Eug. Darkó, σ. 161) «Καὶ κατὰ τινα χρῆσμον ἀδόμιμον ἐν τῇ πόλει, ὡς τῶν πολεμίων ἄχρι τοῦ Ταύρου χώρου τῆς πόλεως ἐπιγενομένων καὶ ἐπικειμένων, τοὺς ἐν τῇ πόλει συστραφέντας ἀνάγκη ἀμνομένους ἐκβαλεῖν τοὺς πολεμίους καὶ αὐτοὺς ἴσχειν τὴν πόλιν, ἐν ταύτῃ, οἶμαι, τιθέμενοι τῇ δόξῃ, τὰς κλειεῖς ἄνω ἀπὸ τοῦ τείχους ἔξω ἀπέρριψαν. οἱ δὲ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, πλῆθος πολὺ γενόμενοι ἐνταῦθα ἐπιρροέντων αἰεὶ συγχῶν, ἐτρούποντο ἐπὶ τοῦ μεγίστου νεῷ τῆς πόλεως, τῆς ἀγίας Σοφίας καλουμένης, καὶ ἐνταῦθα συνέλεγοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες».

² Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 15 κ.ἑξ.

πολιτικὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ περιλαλήτου ναοῦ μετ' ἐπαναφορὰν του εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν.

Γ. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ

Τὸ κατοῖκι, ἅμα τὸ ὄησ' στὸν ὕπνο σου, εἶναι ὀξωποδίτης, Βερζεβού, γιατί τὸ κατοῖκι δούτζαζε τὸν Γιούδα. Τὸν Γιούδα τὸν πέταξαν ὁ πατέρας του κ' ἡ μάνα του γιατί ἅμα ἡ μάνα του ἦταν γκαστρωμένη τὸ ὄειρο, ὅτι θά 'καμνε αὐτὰ τὰ κακουργήματα. Ἄμα λοιπὸς γεννήθηκε, τὸ ὄωκε σ' ἕνα ὑπάλληλο ἅ πά' ἅ τὸ σκοτώση κ' ἐκεῖνος ἐλυπήθη τὸ καὶ τὸ ἔβαλε σὲ μιὰ κουφωμάδα¹ μέσα. Πέρασε ἕνας τσοπάνης μετὰ τὰ κατοῖκια· ἐπῆε καὶ δούτζαξέ το ἡ κατοῖκια. Ἐκοίταξέ την καὶ εἶδεν την ὁ τσοπάνης, ὅτι ἦταν βυτζασμένη καὶ παραγλέπισέν² την καὶ πῆε στῆς ἐλιάς τῆ ρίτζα καὶ βρήκε τὸ μωρό. Ἐπῆρέν το στὸ σπίν³ του καὶ τὸ ἔθρεψε. Ὅταν τὸ ἔπηρε κ' ἔθρεφέν το καταστράφη ἡ μάντρα. Ἐδιωξέ το ὁ τσοπάνης καὶ κατάληξε πάλι στὸ πατρικὸν του σπίτι. Ἐστεilé τον ὁ πατέρας του μετὰ τὸν ἀδερφόν του ματζί, ἀλλὰ ἔν ἐγύρισε⁴ ἔφυε. Ἄδ' ἐκεί ἔδωκε τῶν-ι-ματιῶν του, γιατί ἐσκώτωσε τὸν ἀδερφόν του σὲ καυγά, πού ἔκανε ματζί του. Πέρασε καιρός, μεγάλωσε καὶ πέρασε ὄξω ἀπὸ τὸ σπίν του· θωρεῖ τὴν μητέρα του στὸ μπαλκόνι καὶ τὸν πατέρα του εἰς τὸ πηγάδι. Ἄφου ἐπῆε κοντὰ στὸμ πατέρα του ἔδωκε του ὁ πατέρας του ἅ κάμη τσιάρο ἅ φουμάρη. Μόλις τοῦ γίδει ἅ φουμάρη, τοῦ γίδει μιὰ καὶ ρίχτει στὸ πηγάδι τὸμ πατέρα. Ἡ μητέρα του ἀπ' τὸ μπαλκόνι βάτζει φωνές, πού ὄει τὸν ἀντρα της ἅ τὸμ πετᾶ στὸ πηγάδι. Ἐπίαάν τον καὶ καταδικάσθη ἅ πάρη τὴν μητέρα του γυναῖκα. Ἐν ἤξευρε, ὅτι ἦτο μητέρα του. Ἄμα παντρέψαν τους, πέρασε λίγος καιρός καὶ ρώτηξε ἡ γυναῖκα τὸν ἀντρα, ἀπὸ ποῖο μέρος ἦτο. Εἶπε ἐκεῖνος ὄλα τὰ καθέκαστα καὶ ἐκατάλαβε ἡ γυναῖκα, ὅτι ἦτο ὁ γιός της, ὁ Γιούδας. Αὐτὸς ὕστερα ἔφυε καὶ κατάληξε στὸ Χριστὸ κοντὰ.

Τὸ δέντρο πού κρεμάστηκε ὁ Γιούδας εἶναι ὁ ἀρούνας καὶ βρωμεῖ⁴.

*Ἄρούνά μου βρωμερὲ καὶ ἀκάτσαρε⁵ τεμπέλη
ἐκατῶς καὶ ἀναέλασε⁶ ἔμένα τὸ κοπέλι.*

Σύμη.- Λ. Α. ἀρ. 2455, σ. 390-392.

(Ἄννα Συβρηῖ ἐτῶν 82, ἀγράμμι. καὶ Ἑλένη Τσαβαρηῖ, ἐτῶν 76 ἀγράμμι.)

¹ κοίλωμα δένδρου. ² ἐκαιροφυλάκτησε. ³ σπῖτι.

⁴ Βλ. περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Ἰούδα ἀπὸ τὸν ἀρούνα, ἐπίσης ἐκ Σύμης προερχομένης, ἐν Λ. Α., ἀρ. 146, σ. 53 (συλλ. Δημοσθ. Χαβιαραῖ. 1910).

⁵ ἀκάτσαρος· εἶδος θάμνου. ⁶ κατηγορήσας.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰούδα, τῆς δράσεώς του συμφώνως πρὸς προκαθορισμένας ἀποφάσεις τῆς μοίρας καὶ τέλος περὶ τοῦ θανάτου του δι' ἀπαγχονισμοῦ.

Τέσσαρες παραλλαγαὶ τῆς διηγήσεως ταύτης ἔχουν δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ Γ. Ἰ. Μέργα¹. Τούτων μία ἔχει δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Ζησίου, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ὁ τόπος προελεύσεώς της, ἡ δευτέρα προέρχεται ἐκ Κρήτης, ἡ τρίτη ἐκ Κύπρου, ἡ δὲ τετάρτη μὲ παραμυθιακὸν χαρακτῆρα ἐξ Ἡπείρου εἰς κουτσοβλαχικὴν γλῶσσαν². Ἡ ὑπὸ συζήτησιν παράδοσις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Γ. Ἰ. Μέργας³, ἔχει τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον μῦθον τοῦ Οἰδίποδος. Ἡ δημοσιευομένη παραλλαγὴ ἡμῶν ἐκ Σύμης ἔχει ὁμοιότητα κατὰ τὸ στοιχεῖον τοῦ θηλασμοῦ τοῦ Ἰούδα, νηπίου, ὑπὸ τῆς αἰγός, πρὸς τὴν τοῦ Ζησίου⁴, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὴν Κυπριακὴν παραλλαγὴν⁵. Τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς συναφείας τῆς παραλλαγῆς τοῦ Κ. Ζησίου πρὸς τὴν Κυπριακὴν καὶ τὴν Συμαϊκὴν ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι πιθανὸν καὶ ἡ πρώτη, δηλ. ἡ τοῦ Ζησίου, νὰ προέρχεται ἐκ τῶν νήσων τῆς Δωδεκανήσου ἢ ἄλλης τινὸς νήσου τοῦ Αἰγαίου.

Δ'. ΑΓΙΟΙ

1. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ ὁ Σέβαστος

Ἐμάεψεν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀγίους καὶ λέει πρῶτα τ' Ἅγιος Νικόλα : τ' ἔχεις ; λέει : ἔν ἐχω τόπο ἅ βάλλω κερία, λιθάνια καὶ λάδια. Τὰ καίκια, ποὺ ῥμνιτίζουν φωνάτζουν μου : Ὁξω τὸ κακὸ καὶ μέσα ὁ Ἅγιος Νικόλας. λέει ἄεκο⁶ τ' Ἅγιος Δευτέρη : ἐσὺ τ' ἔχεις ; λέει : ἔχω τριά κελλιά γιομᾶτα κ' ἔν με χωροῦν καὶ θέλω ἅ κάμω καὶ τέταρτο, γιατί ἔν ἐχω ποὺ ἅ τὰ βάλλω ἅ γεννήση καμμιὰ γυναίκα φωνάτζει : Ἅγιος Δευτέρη μου, καὶ λευτέρωσέ με καὶ μοῦ κουβαλοῦν ποσὸ⁷ πράματα. φωνάτζει ἀδ⁸ πίσω τοῦ Παντελεήμονα κ' ἐρώτη-

¹ Βλ. Ὁ Ἰούδας εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, Ἐπετηρ. Λαογρ. Ἄρχείου, ἔτ. Γ-Δ (1941-42), ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 4-8.

² Βλ. *Τὸν αὐτοῦ*, Ὁ περὶ Οἰδίποδος μῦθος, ἐνθ' ἀν., σ. 198-200.

³ Βλ. ἐνθ' ἀν., σ. 9 κ.ἐξ., 202 κ.ἐξ.

⁴ Βλ. εἰς Γ. Ἰ. Μέργα, Ὁ Ἰούδας εἰς τὰς παραδόσεις, ἐνθ' ἀν., σ. 4-5.

⁵ Αὐτόθι, σ. 7-8.

⁶ κ' ἔπειτα, ἀμέσως.

⁷ πλῆθος, ἀμέτρητα

⁸ ἀπό

ξέν το καί 'κείνον; γούλοι¹ οί ἄνθρωποι στίς ἀρρώστιες τους φωνάτζουν μου ἅ τοὺς γιάνω καί φέρουν μου ποσὸ πράματα κ' ἔν ἔχω τόπο ἅ τὰ βάλλω. Κ' οί ἀγιοί Ἀνάργυροι πάλε τὰ ἴδια. Ἐκειά νεφαίνει² κ' ἕνας παλληκαρᾶς καλόγηρος, μορφοπαλληκαρᾶς. Λέει του ὁ Χριστός: ἐσὺ τ' ἔχεις; Λέει: τίποτε - Μὲ γιατί; - Ἐν ἐφώναξεν καένας. Καί λέει ὁ Χριστός: «πῶς σὲ λέουν; Λέει: Σεβαστο. - «Ἄ γιορτάτζης, ὅποτε τραυᾶ ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἐννιά».

Σύμη. - Λ. Α. ἀρ. 2455, σ. 213. (Εὐδοτρατία Τσαβαρῆ, ἐτῶν 64, Β' Δημοτ.)

2. "Αἷς Νικόλας

Ἐνας ναύτης ταξίδευε μέσα στοῦ καράβι ἤπιασε φουρτούνα. Τὸ ναύτη τὸν ἤρπαξαν τὰ κύματα. Ὑστερι οἱ ἄλλοι, ποὺ τὸν ἤχασαν τὸν ἠγυρευθαν τοὶ τοὺν ἠύραν στοὺ σπίκιν τους βρεγμένο. Τοὺν εἶδαν οἱ δικοὶ του, τοὺν ἠρώτηξαν, πῶς ἠύρέθης ἰδῶ ἔτσι βρεγμένος. Εἶπ' αὐτός, ὅτι ἦταν ἡ φουρτούνα πολλή ἔτσεινη τὴν ὥρα, φώναξε τοῦ "Αἷ Νικολά τσ' ἀχωνίς³ τὸν εἶδε μπροστά του τοὶ τὸν ἤρπαξε ἀπ' τὴ θάλασσα τσ' ἠύρέθη στοῦ σπίκιν του».

Χίος (Μεστά). - Λ. Α. ἀρ. 2456, σ. 63. (Ἄννα Ἀλμυρούδη, ἐτῶν 50, ἀγράμμα.)

3. "Αἷς Ἀνθίμος

Ὁ "Αἷς Ἀνθίμος εἶναι ἀόμματος καὶ τοῦ ἴδωσε ὁ Θεὸς τὴ χάρι νὰ κάμνη τὰ ἔρπετὰ νὰ μὴ δακοῦν, γιατί αὐτός ἔτσι ὅπως ἦταν ἀόμματος τὸν δακοῦσαν τὰ ἔρπετὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἴδωσε τὸ χάρισμα νὰ κάμνη τὰ ἔρπετὰ νὰ μὴ δακοῦν. Ὅπου ἔχει ἔρπετὰ βάζουμε τὸ κονισματάκι τοῦ "Αἷ Ἀνθίμου καὶ δὲν δακοῦν.

Σύμη. - Λ. Α. ἀρ. 2455, σ. 372. (Ἄννικα Μάγκου, ἐτῶν 60, ἀγράμμα.)

1. Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι αἰτιολογικὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἁγίου Κισσιανοῦ τὴν 29 Φεβρουαρίου, ἦτοι κατὰ τετραετία, ἔτος δίσεκτον. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου ἔχει λησμονηθῆ εἰς τὴν παραδόσιν καὶ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Σεβαστου. Ἴσως ὑπόκειται τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ.

Εἰς τὰς γνωστὰς μέχρι τοῦδε παραλλαγὰς ὁ Ἁγιος Κισσιανὸς παρουσιάζεται ὡς παραπονεθεὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ πλῆθος τῶν προσφορῶν τὰς ὁποίας λαμβάνει ὁ Ἁγιος Νικόλαος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτόν. Ὁ Θεὸς εἰσακούσας τὴν ἀναφορὰν του ἐκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν Ἁγιον Νικόλαον, ὅστις, ἀναζητηθεὶς, εὐρέθη παλαίων εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σώσῃ νινα-

¹ ὄλοι. ² προβάλλει. ³ ἀμέσως.

γούς. Ὁ Θεὸς τότε ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ κατηγοροῦ Κασσιανοῦ, ὅστις διέμενεν εἰς τὸν παράδεισον μὴδὲν πράττων, καὶ ἐτιμώρησεν αὐτὸν νὰ ἐορτάζεται κάθε τέσσαρα ἔτη.

Ἄλλαι παραλλαγὰι τῆς διηγήσεως ταύτης ἔχουν δημοσιευθῆ δύο ὑπὸ τοῦ Oskar Loorits (*Der heilige Kassian und die Schaltjahrglegende*, Helsinki 1954, F.F.C. No 149' βλ. εἰς βιβλιοκρισίαν ὑπὸ Γ. Κ. Σπυριδάκη ἐν *Λαογρ.*, τόμ. 16 (1956/57), σ. 318-319), πρὸς δὲ καὶ ἄλλαι ἐκ νεωτέρων συλλογῶν, περὶ τῶν ὁποίων βλ. εἰς *Λαογρ.*, ἐνθ' ἄν., σ. 319, 580 καὶ εἰς *Ἐπετηρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου*, τόμ. 13/14, (1960-61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 263-64 (Κέας) καὶ σ. 321 (Κύπρου).

Ἡ παράδοσις αὕτη, μεταδοθεῖσα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τοὺς Σλάβους, ἀπαντᾷ σήμερον διαδεδομένη μὲ πλῆθος παραλλαγῶν, ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς Ρώσους (βλ. εἰς Oskar Loorits, ἐνθ' ἄν.).

2. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς εὐρύτατα διαδεδομένης μὲ πλῆθος παραλλαγῶν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον διηγήσεως διὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ὁ ὁποῖος πολὺ ἔνωρις, ἤδη κατὰ τοὺς μέσους βυζαντινοὺς χρόνους, εἶχεν ἀποβῆ ὁ προστάτης Ἅγιος τῶν ναυτικῶν¹.

3. Ὁ ὅσιος Ἀνθίμος περὶ οὗ λέγει ἡ παράδοσις, ὅτι προστατεύει μὲ τὸ εἰκονισματάκι του ἀπὸ δαίγματα ἐρπειῶν, ἔζησε τὸν 18^{ον} αἰ., ἀποβιώσας, συμφώνως πρὸς τὸ συναξάριόν του, κατὰ τὸ ἔτος 1782². Οὗτος ἔδρασεν εἰς Μεγίστην (Καστελλόρριζον), ἰδρύσας ἐκεῖ ἀνδρῶν μονὴν τὸ 1761, εἶτα δὲ εἰς Ἀστυπάλαιαν, ὅπου ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Πορταΐτισσας ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρον³.

Εἰς τὴν νῆσον ταύτην φέρονται σήμερον εἰς τὸν λαὸν παραδόσεις περὶ τοῦ ὁσίου Ἀνθίμου, σχετικαὶ πρὸς τὴν ἴδρυσιν τῆς ὡς ἄνω ἐκκλησίας τῆς Πορταΐτισσας καὶ τὰς ἐριδὰς του μὲ τοὺς κατοίκους, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὰς κατ' αὐτοῦ ὑπ' αὐτῶν κατηγορίας ἐπὶ ἀνηθικότητι. Οὗτος κατηγορήθη τοὺς Ἀστυπάλαιεις, νὰ

¹ Βλ. *Στυλ. Ἀγκούδη*, Οἱ κατὰ τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, τὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, πάτρωνες τῶν ναυτικῶν μας, *Πρακτ. Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν*, τόμ. 11 (1936), σ. 418 κ.ἑξ. *Georgia Tarsoulis*, Saint Nicolas dans le folklore Grec, *L'Hellénisme Contemp.*, année 1951, σ. 483-489. *G. Anrich*, Hagios Nicolaos, Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen, Bd. I-II, Berlin und Leipzig 1913-1917.

² Βλ. *Σωφρ. Εὐστρατιάδου*, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι (1960), σ. 42.

³ Βλ. *Γ. Κ. Σπυριδάκη* εἰς *Ἐπετηρ. Λαογρ. Ἀρχείου*, τόμ. 10/11 (1957-58), ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 409.

μὴν ὑπάρχουν εἰς τὴν νῆσον των ὄφεις, ὄφεις δὲ νὰ εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου. (Βλ. Λ.Α. χφον ἀρ. 2248, σ. 158, συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1957)¹.

Ἄπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀγγελίδην ἕξ Ἀστυπάλαιας κατέγραψα ἐν Ἀθήναις καὶ τὰς κάτωθι παραδόσεις.

· Ὁ Ἄις Ἀνθιμος ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀστυπάλαιαν καὶ ἤθελε νὰ πάρῃ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πορταρρούσας ἀλλὰ ἡ εἰκόνα ἦταν ἀσήκωτη καὶ δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀστυπάλαια. Ὁ Ἄις, ὅταν εἶδε τὸ θαῦμα, ἔπεσε κάτω στὴ γῆ μὲ δάκρυα καὶ παρακαλοῦσε τὴν Παναγία καὶ τὸ Θεὸ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀστυπάλαιας. Τότε εἶπε καὶ γιὰ τὰ φίδια καὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε τὴ χάρι, ἐπειδὴ ἦταν καὶ τυφλὸς καὶ συνεχῶς εἶχε κίνδυνον, νὰ ἔχῃ τὴ δύναμι νὰ νεκρώσῃ καὶ νὰ διώχῃ τὰ ἔρπειά. Κατ' ἄλλην παραλλαγὴν τῆς παραδόσεως ταύτης: Ἔνα φίδι δάγκασε τὸν Ἄι Ἀνθιμο καὶ αὐτὸς τὰ καταράστηκε καὶ ψοφῆσαν ὅλα. Ἐμειναν μόνον στὰ νησάκια τῆς Ἀστυπάλαιας, γιὰτὶ ὁ Ἄις καταράστηκε μόνον, ὅσα ἦταν ἐπάνω στὸ νησί τῆς Ἀστυπάλαιας γι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἄφθονα ἄλλοῦ, αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπο, ἅμα εἶναι τὸ κόμισμα τοῦ Ἄι Ἀνθιμου.

Ἡ μὴ ὑπαρξίς ὄφρων εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν εἶχε παρατηρηθῆ ἤδη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους (Αἰλιανοῦ, Περί ζώων ἱστορίαι, 5, 8)². Ἐκ τῆς συνδέσεως ταύτης εἰς Ἀστυπάλαιαν τοῦ Ἀνθίμου ὡς διώκτου τῶν ἔρπειτῶν, πιστεύω, ὅτι προέρχεται, μεταδοθεῖσα εἰς τὴν Σύμην καὶ διαπλασθεῖσα ἐνταῦθα, ἢ ὡς ἄνω δοξασία περὶ αὐτοῦ, καθ' ἣν «ὅπου ἔχει ἔρπειτὰ βάζουμε τὸ κονισματάκι τοῦ Ἄι Ἀνθιμου καὶ δὲν δακοῦν». Ἐκεῖ τὸ εἰκονισματάκι τοποθετεῖται εἰς κάθε σπίτι πού φοβοῦνται ἀπὸ τὰ ἔρπειτά.

Ε' ΒΑΡΥΧΝΑΣ

Ὁ Βαρυχνᾶς εἶναι ἕνα ξωταρικό μὲ κόκκινον φέσι στὸ κεφάλι τσαὶ πᾶ' τῇ νόχτα τσαὶ πιάνει τὸν ἄνθρωπο ἀφ' τὸ λαϊμὸ τσαὶ πολεμᾷ νὰ τὸν πνίξῃ. Ὁ ἄνθρωπος πολεμᾷ νὰ φωνάξῃ, γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν μὰ δὲν μπορεῖ. Γυρεύγει νὰ κινήσῃ τὰ χέρια του, τίποτε. Ὅποιος μπορέσῃ τσαὶ κινήθῃ τσαὶ τοῦ πάρῃ τὸ φέσι τὸ κόκκινον, γίνεται πλούσιος, γιὰτὶ εἶναι γεμᾶτο λίρες.

Χίος (Πυργί). Λ. Α. ἀρ. 2456, σ. 313-314. (Στέφανος Κούνης, ἐτῶν 70, ἀγράμμ.)

Ἡ πίστις αὕτη περὶ τοῦ βαρυχνᾶ, ἀλλαχοῦ σβραχνᾶ, βραχνᾶ, βαρυπνᾶ, βρυφνᾶ κ.λ.π. (Βλ. εἰς Ἱστορ. Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ. βραχνᾶς) εἶναι εὐ-

¹ Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, ἐνθ' ἄν., σ. 409-410.

² Προβλ. καὶ ἐνθ' ἄν., σ. 410.

ρέως διαδεδομένη, παρ' ἀρχαίους δὲ ἔκαλεῖτο Ἐφιάλης, Ἡπιάλης, Τίφους κ.ά.¹. Περὶ τῆς διαδόσεως τῆς δοξασίας ταύτης πλατύτερον καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς (βλ. *Ranke*, *Alp: Handwört. d. deutsch. Aberggl.*, τόμ. I, 1927, σσ. 281-305).

R É S U M É

Légendes populaires des îles Chios et Symi

par Anne Papamichail.

L'auteur publie avec commentaires variantes de légendes populaires provenant de l'île de Symi du Dodécanèse et de Chio.

La légendes A (a et b) (p. 32-33) se rattache au type du mythe antique de Midas qui cachait ses oreilles d'âne, disgrâce qui fût finalement révélée par son barbier.

La légende B (p. 33-35) se rapporte à la construction de la célèbre Eglise de Sainte Sophie à Constantinople et plus particulièrement à la confection de la nappe de l'autel.

La légende C (p. 35-36) raconte que la naissance et la vie de Judas ainsi que son suicide par pendaison, avaient été réglés d'avance par les puissances qui présidaient à sa destinée (Moires).

Des légendes se rapportant 1) à St Cassien, 2) à St Nicolas et 3) ainsi qu'au moine Anthème sont publiées au chapitre D (p. 36-39).

La première se rapporte à la protestation de St. Cassien qui se plaint à Dieu de St Nicolas à qui les fidèles apportent continuellement des offrandes (encens, huile pour la veilleuse etc) tandis qu'ils ne lui offrent rien. Dieu le punit de son inaction en ne lui permettant d'avoir sa fête que tous les quatre ans, c.à.d. le 29 février de chaque année bissextile. Cette légende qui se rencontre également chez les Bulgares et surtout chez les Russes (voir Loorits supra, p. 38) est étiologique de la fixation de la fête de St Cassien le 29 février.

La seconde est également une variante parmi les multiples qui circulent sur St Nicolas, protecteur des marins.

¹ Βλ. εἰς Ν. Γ. Πολίτου, *Παραδόσεις*, τόμ. Α', 1904, σσ. 550-551, ἀρ. 898-900. *Τοῦ αὐτοῦ*, *Λαογραφικά Σύμμεικτα*, τόμ. Α', 1920, σσ. 58-67.

La troisième qui provient de l'île de Symi se rattache au moine Anthème, qui a été fondateur des couvents dans les îles Astypalaia et Castellorizo du Dodécanèse pendant la seconde moitié du 18ème siècle.

Plusieurs récits mythiques, surtout à Astypalaia, circulent sur ce moine, considéré comme Saint par le peuple.

Au chapitre E (p. 39) on trouve une légende provenant de l'île de Chio sur le varypnas (βαρυπνᾶ) qui est l'Efialtis (le cauchemar) des Anciens. Selon les croyances populaires le varypnas apparaît pendant le sommeil sous l'aspect d'un être démoniaque, ayant un fez rouge sur la tête, et essaie d'étrangler les êtres humains.

